

JOLANTA MALINOWSKA

POEZJA *ARS DIVINA*
– PROFETYCZNE PRZESŁANIE MUZAJOSA
W EPICKIM POEMACIE JANA RADWANA *RADIVILIAS*

W 1578 r. Wacław Agryppa (1525-1597), słynny pisarz Wielkiego Księstwa Litewskiego i sekretarz królewski¹, w liście pisanym z Krakowa podsunął wielkiemu hetmanowi litewskiemu Mikołajowi Radziwiłłowi Rudemu pomysł, aby ten zachęcił litewskich pisarzy do opisania ojczystej historii, a zwłaszcza wydarzeń ostatnich kilkudziesięciu lat. W odpowiedzi na to wezwanie pojawiło się wiele utworów, wśród nich historyczno-patriotyczny poemat epicki, którego autorem jest radziwiłłowski poeta Jan Radwan². Niestety, informacje biograficzne o tym poecie są bardzo skąpe³. Wydany w Wilnie w 1592 r. epos zatytułowany *Radivilias sive de vita et rebus praeclarissime gestis immortalis memoriae illustrissimi principis Nicolai Radivili [...] libri quattuor* należy do dość licznej grupy poematów związanych z wojnami inflanckimi. Główny bohater utworu, Mikołaj Radziwiłł Rudy (1512-1574), został tu sportretowany na wzór antycznego herosa i zgodnie

Dr hab. JOLANTA MALINOWSKA, prof. KUL – Instytut Filologii Klasycznej KUL; adres do korespondencji – e-mail: gramal@kul.lublin.pl

¹ Z zachowanych utworów Wacława Agryppy na uwagę zasługuje napisana w 1553 r. w Wittemberdze mowa pogrzebowa zatytułowana *Oratio funebris de illustrissimi principis et domini Johannis Radivili*, która jest dość nowatorska w sposobie ujęcia tematu.

² Inni autorzy, dworscy poeci Radziwiłłów z kręgu birżańskiego, którzy napisali historyczne poematy związane z wydarzeniami wojny inflanckiej, to Franciszek Gradowski (*Hodoeporicon Moschicum Illustrissimi Principis Christophori Radivili*, Vilnius 1582), Andrzej Rymśa (*Dziesięcioroczne powieści woennych spraw ... Krzysztofa Radziwiłła*, Vilnius 1585) i Eliaż Pilgrzymowski (*Panegyrica apostrophe ad Christophorum Radivilum*, Cracoviae 1583).

³ Zob. H. L u l e w i c z, *Radwan Jan*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXX, Wrocław: PAN 1987, s.v.; J. N o w a k - D ł u ż e w s k i, *Okolicznościowa poezja polityczna. Pierwsi królowie elekcyjni*, Warszawa: PAX 1969, s. 110-159.

z konwencją literacką eposu, jego obraz jest wyidealizowany⁴. Radwan, podobnie jak Wergiliusz, poprzez opisanie losów konkretnego człowieka, pragnie dać czytelnikowi wzorzec bohatera idealnego – wojownika, obrońcy ojczyzny i religii. Obu poetom przyświecał ten sam cel: pokazanie wielkości i potęgi państwa, a w przypadku Radwana na plan pierwszy wysuwa się Litwa wraz ze swoją legendarną przeszłością i rzymskim pochodzeniem, które przywodzą na myśl, zwłaszcza litewskiemu czytelnikowi, fakt budzenia się świadomości narodowej i chęć politycznego usamodzielnienia się.

Spotkanie młodego Radziwiłła z kapłanem, poetą i wieszczem Muzajosem na Helikonie, siedzibie muz, jest częścią utworu, której warto przyjrzeć się bliżej. Radwan jest poetą chrześcijańskim i nie spotkamy u niego bóstw pogańskich, a Mikołaj Radziwiłł nie schodzi do podziemia, nie spotyka się z duchami swoich przodków, lecz odwiedza bajeczną krainę muz. W skład epickiej fabuły wchodzi także, jak wiadomo, wydarzenia magiczne, cudowne i nadprzyrodzone.

Oto Mikołaj, określony przez litewskiego poetę jako *puer*: „nunc ego puerum ... mox virum cernam” (słowa te stanowią bardzo czytelną aluzję do czwartej bukoliki Wergiliusza, ale identyfikacja owego chłopca nie nastęrcza czytelnikowi żadnego problemu, tak jak ma to miejsce w przypadku utworu mantuańskiego poety), pod wpływem nauk swoich nauczycieli, którzy zainspirowali go do poszukiwania prawdziwej mądrości („quae sit vitae sapientia”), a także natchniony wielką miłością do muz („valido musarum instinctus amore”), postanowił udać się na poszukiwanie siedziby muz, co zakończyło się sukcesem. Przybywa zatem do idyllicznego miejsca, w którym mieszkają święci poeci – wieszczowie uwieńczeni laurem („pii vates evincti tempora lauro”). Mieszkańcy Helikonu przyjmują Mikołaja, nazwanego przez poetę ukochanym synem Boga („filius dilectus tonantis”), bardzo uroczyście, przyjaźnie i ciepło. Polihymnia, opiekunka boskich hymnów heroicznych, obmywa mu twarz wodą ze źródła Hippokrene, dokonując symbolicznego obrzędu oczyszczenia, Klio nakłada mu na głowę parnazyjską opaskę, a Terpsychora, muza poezji lirycznej, prowadzi go do Muzajosa, który w *Radziwiliadzie* jest wysłannikiem Boga, rzecznikiem i pośrednikiem między Nim i Mikołajem. To wydarzenie jest dla Radziwiłła mistycznym doświadczeniem, które przenosi go poza granice obecnego życia. Typowa dla poematu epickiego kosmogonia ogranicza się tutaj jedynie do stwier-

⁴ Zob. H. Lulewicz, *Radziwiłł Mikołaj, zwany Rudym*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXX, Wrocław: PAN 1987, s.v.

dzenia, że to Bóg jest początkiem i panem wszystkiego („principio esse Deum coeli”). Radwan wprowadza nas od razu *in medias res*.

KILKA SŁÓW O MUZAJOSIE

Muzajos to, jak wiadomo, legendarny poeta, wieszcz i kapłan, związany z poezją orficką, uważany za syna lub ucznia Orfeusza. Platon kojarzy bezpośrednio twórczość Muzajosa z twórczością Orfeusza (*Państwo*, 364 e). Część poezji orfickiej firmowana jest imieniem tego legendarnego poety, a Herodot (*Dzieje*, 7, 6) mówi nawet o istnieniu zbioru przepowiedni Muzajosa z VI wieku przed Chr. Według tradycji grecki zbieracz wyroczni, Onomakritos, wydał w Atenach w 520 r. przed Chr. przepowiednie Muzajosa. Klemens Aleksandryjski w swoim dziele zatytułowanym *Stromata* (VI, 15, B6) wspomina, że Hippiasz z Elidy, współczesny Sokratesowi, gromadził powiedzenia, wśród których odnajdujemy sentencje Orfeusza i Muzajosa. Wiadomo też, że na przełomie II i III wieku po Chr. w Azji Mniejszej popularne były *Hymny Orfeusza do Muzajosa*⁵.

W szóstej księdze *Eneidy* (w. 666-675) Muzajos prowadzi Eneasza i Sybillę do Anchizesa. W poemacie Radwana rolę Anchizesa przejmuje Muzajos, którego prorocze słowa mają pomóc Radziwiłłowi zrozumieć jego wyjątkową historyczną misję lidera i zbawcy ojczyzny. Przepowiednie Muzajosa pełnią funkcję adhortacyjną i zawierają w sobie wiarę w ostateczny sukces misji litewskiego bohatera. Sam pomysł wysłania bohatera na Helikon nie jest nowy, ponieważ już Kallimach w swoim słynnym dziele pt. *Aitia* (*Przyczyny*) pierwsze dwie księgi poświęcił na rozmowy z muzami, znany też jest sen tego hellenistycznego poety, w którym on sam został tam przeniesiony⁶. Miejsce to odwiedzali także inni poeci, np. rzymski elegik Gallus składa hołd muzom i spotyka na Helikonie Linusa, który obdarowuje go fujarką Hezjoda, o czym czytamy w szóstej bukolice Wergiliusza, nazywanej do dzisiaj, z powodu trudności interpretacyjnych, jakie stwarza, *crux philologorum*⁷. Mieszkańcy Helikonu, poza udzielaniem poetyckiej inspi-

⁵ Zob. J. Danielewicz, *Poezja religijna*, w: *Literatura Grecji starożytnej*, t. I: *Epika – liryka – dramat*, red. H. Podbielski, Lublin: TN KUL 2005, s. 477-483.

⁶ Zob. tenże, *Kallimach i jego twórczość poetycka*, w: *Literatura Grecji starożytnej*, t. I, s. 523-552

⁷ Ch. Martindale, *Green Politics: the Eclogues*, w: *The Cambridge Companion to Virgil*, Cambridge: Cambridge University Press 2000, s. 112-114.

racji, mogą też pomóc przeniknąć i zrozumieć tajemnice oraz prawa rządzące wszechświatem. Radziwiłł odwiedza to wyjątkowe miejsce osobiście. Radwan, podobnie jak Wergiliusz, przełamuje zatem fikcję poetycką i sprawia, że świat realny wkracza do świata mitologii, a mitologiczny wątek fabularny łączy się z doktryną chrześcijańską. Sybillińskie wyrocznie, u których konsultowano się zazwyczaj w czasach kryzysu, są w *Radziwiliadzie* nieobecne. W *Eneidzie* Anchizes inspiruje Eneasza do podjęcia konkretnego działania, a istota jego przesłania dotyczy spraw ziemskich. Spotkanie i rozmowa Eneasza z ojcem nie ma cech religijnego objawienia, lecz skupia się na nakreśleniu wizerunku imperialnego Rzymu⁸. Główna myśl proroctwa Wergiliusza to nadejście uniwersalnego pokoju i powrót złotego wieku.

TREŚĆ WYPOWIEDZI MUZAJOSA

Muzajos zwraca się do swojego gościa, młodego Mikołaja, bardzo uroczyście, tytułując go „lux Sarmatiae”, i zaprasza go na wycieczkę na góry Olimp i Atos, ponieważ chce mu pokazać współczesny świat, a szczególnie Helladę z lotu ptaka. Olimp i Atos to miejsca mitologiczne i rzeczywiste zarazem. Góra Atos, święta góra, republika mnichów, w której rządzą sprawy boskie, to chyba ostatnie miejsce we współczesnej Europie, gdzie można zapomnieć o świecie. Odwiedzającym ją nawet dzisiaj wydaje się, że podróż na Atos jest jak podróż w czasie, poza granice cywilizacji. Znana legenda mówi o podróży Matki Boskiej do Grecji, która, gdy tam dotarła, sprawiła, że wszystkie pogańskie posągi rozsypały się w proch, a góra Atos zaczęła być nazywana ogrodem Bogarodzicy. Ale czy ta antyczna, wspaniała Hellada jeszcze istnieje? – pyta retorycznie Muzajos. Gdzie jest Sparta, dlaczego nie możemy rozpoznać Aten? Kurz olimpijski przykryły już warstwy zwykłego kurzu, to – mówi poeta – „sine nomine tellus”, ziemia bezimienna. Słynne Plateje i Maraton leżą w zupełnym zapomnieniu, podobnie jak Kreta, wyspa o stu miastach, jak ją nazywa Homer. Znamy tragiczne losy Kreta, miejsca o niezwykle wysokiej kulturze, które było centrum religijnym cywilizacji greckiej i miejscem narodzin Zeusa, a jednak jego potęga legła w gruzach. Kolejny punkt na mapie wspomniany przez Muzajosa to Korynt, wielkie i potężne niegdyś miasto na Istmie, które zostało zdobyte i zburzone

⁸ Zob. D.C. Feeney, *History and Revelation in Virgil's Underworld*, „Proceedings of the Cambridge Philological Society” 1986, vol. 32, s. 1-24.

w 146 roku przed Chr. przez konsula Luciusza Mummiusza, później odbudowane przez Cezara i Augusta, stało się kolonią rzymską. Były tam świątynie wielu bogów, nie ocalili oni jednak miasta przed klęską. Radwan, jak widzimy, wybiera spektakularne katastrofy dla bardziej emfatycznego zilustrowania swoich słów o kruchości ziemskiej egzystencji. Przypomina Mikołajowi, że życie to tylko chwila („momento vita tenetur”), jeżeli zatem pragnie on poznać i zrozumieć świat, niech skieruje całą swoją uwagę ku niebu. Istnieje także pozytywny aspekt ruin cywilizacji, o których mówi helikoński wieszcz. Ich widok w naturalny sposób oswaja człowieka z przemijaniem i ze śmiercią i, paradoksalnie, mogą być one traktowane jako symbol życia i obecności tych, którzy kiedyś byli mieszkańcami Ziemi, ale przeminęli. Muzajos pokazuje Radziwiłowi, podobnie jak Scypion, jak mała jest Ziemia w porównaniu z całym wszechświatem:

Scipio: ipsa terra ita mihi parva visa est, imperium nostrum ... quam punctum.

Musajos: Sed quam parva? viden? nec vestri poenitet alti
Scilicet imperii, quod vix punctum attigit orbis? (w.302-303)

Moim celem nie jest jednak badanie leksykalnych nawiązań Radwana do *Somnium Scipionis* ani podawanie zestawień podobnych zwrotów występujących w obu utworach. Tym, co łączy Cycerona i Radwana, jest przede wszystkim ideologia. W kolejnych wersach katabazy litewski poeta, podobnie jak czyni to autor *Somnium Scipionis* (6, 23), ustami Muzajosa mocno i zdecydowanie piętnuje pychę, próżność i zarozumiałość ludzi, ich złudne przeświadczenie o ziemskiej chwale, kieruje więc do Radziwiłła wezwanie: „tollere humo!”. Ale wejście do nieba nie jest łatwe, musi być poprzedzone i okupione trudami i cierpieniami na ziemi. Muzajos „wraca zatem na ziemię”, do ziemskich spraw Radziwiłła, a przedstawiona tu hierarchia wartości kształtuje się następująco: Bóg i sprawy nadprzyrodzone, potem świat realny i ziemskie życie. Zachęca litewskiego herosa do pójścia tą trudną drogą, stawiając mu za przykład Herkulesa i ojca, Jerzego, o przydomku Victor: „prens hic tibi dux”⁹. Względna wartość życia ziemskiego, kruchość i nie-

⁹ Jerzy Radziwiłł, wielki hetman litewski, kasztelan wileński, ojciec Mikołaja Radziwiłła Rudego i jego słynnej siostry Barbary, stał na czele wojska litewskiego podczas zwycięskiej bitwy pod Orszą 8 września 1514 r., kiedy sprzymierzone oddziały polsko-litewskie rozbiły czterokrotnie liczniejsze wojsko moskiewskie. Zob. J. B e s a l a, *Zygmunt Stary i Bona Sforza*, Poznań: Zysk i S-ka 2012, s. 204-213. W Muzeum Narodowym w Warszawie znajduje się obraz namalowany przez nieznanego mistrza krakowskiego przedstawiający bitwę pod Orszą.

trwałość ziemskiej chwały to elementy wspólne dla wszystkich wykorzystanych tu źródeł antycznych: Platona, Cyserona i Wergiliusza. Ziemską działalność nie jest jednak tak całkowicie bez znaczenia, toteż litewski poeta mówi, że oto nadszedł czas na czyny („tempus agi res”), i zapowiada przyszłe, ważne strategiczne triumfy Mikołaja Rudego, m.in. zwycięską bitwę pod Czaśnikami nad rzeką Ułą, stoczoną w 1564 r. Uświadamia Radziwiłłowi, że czas obecny jest punktem zwrotnym w dziejach jego ojczyzny, niosącym wyjątkowe wymagania dla Mikołaja i wymagającym energicznego działania: „ne cessa tantarum cardine rerum”. W tekście padają słowa, które są kluczowe także dla ideologii zawartej w *Eneidzie*: *sapientia*, *pietas*, *virtus*, *iustitia* i *honestum*. Mityczny poeta przypomina, że dobre imię, chwałę i zaufanie ludu litewskiego trzeba zdobywać czynami, w sposób mądry i przemyślany. Przestrzega zatem Radziwiłła, aby nie powielał przykładu Faetona, który pysznił się swoim boskim pochodzeniem. Jego tragiczny i haniebny koniec jest dobrze znany. W podsumowaniu swojej mowy-proroctwa Muzajos prezentuje bardziej szczegółowe zalecenia. Zachęca młodego Mikołaja do zdobywania wiedzy, wertowania dzieł historycznych i prawniczych, ale nie zapominając też o poetach. Za przykład stawia mu Aleksandra Wielkiego, który, jak mówi, czytał Homera nawet wśród szczęku oręża. Niech pilnie studiuje też dzieła wielkich mówców. Na końcu powraca raz jeszcze do napomnienia, które uważa za wyjątkowo ważne, mówiąc, aby Radziwiłł nigdy nie poddał się dzikiej żądzy chwały i sławy, ulotnej jak wiatr („laudum dira cupido, ventosa fama”), lecz aby uczył się rezygnować z osobistego szczęścia dla dobra innych. Godna uwagi jest bardzo pokojowa tonacja całego utworu. Muzajos mówi do Radziwiłła, aby nie szukał wojny, bo ona pojawi się sama, ale litewskiemu wodzowi Opatrzność przydzieliła rolę zwycięzcy. Żegnając się ze swoim gościem, helikoński wieszcz daje mu w podarunku kobierzec, na którym przedstawione są różne wydarzenia historyczne („vestes vario textas ex ordine rerum”). Radwan sięga tu, oczywiście, do tradycji aleksandryjskiej¹⁰, kontynuowanej w czasach mu współczesnych, albowiem w 1604 r. studenci Akademii Wileńskiej przygotowali dla Krzysztofa Radziwiłła Pioruna, syna Mikołaja Rudego, panegiryk i wręczyli mu także dywan, na którym była przedstawiona cała historia rodu Radziwiłłów. Genealogie szlacheckie były, jak wiadomo, bardzo popularne na Litwie w XVI wieku, kiedy to dzieje rodów doprowadzano aż do czasów Palemona,

¹⁰ Catullus, *Epithalamium* 64, wesele Peleusa i Tetydy.

legendarnego protoplasty Litwy¹¹. Wpływ na to, że Radwan wybrał taką właśnie koncepcję katabazy, miała prawdopodobnie także ta właśnie legenda o rzymskim pochodzeniu Litwinów, szczególnie popularna w drugiej połowie XVI wieku. Mikołaj Radziwiłł Rudy, podobnie jak August u Wergiliusza, jest traktowany przez renesansowego poetę jako potomek Eneasza, a fakt ten w sposób zdecydowany wpłynął na koncepcję całego utworu.

PODSUMOWANIE

Epicki poemat *Radivilias* jest przykładem poezji okolicznościowej. Poeta pragnie więc zademonstrować swoją uczoność i, zgodnie z renesansową zasadą naśladownictwa (*imitatio*) połączonego ze szlachetną rywalizacją (*aemulatio*), stosuje różnorodną topikę antyczną, interpretując i przetwarzając znane motywy. Wykorzystane w tekście utworu konwencjonalne i tradycyjne toposy ułatwiały i umożliwiały odbiorcy lepsze i pełniejsze zrozumienie utworu. Trudno byłoby znaleźć autora starożytnego, greckiego czy łacińskiego, który nie byłby obecny w eposie Radwana. Dominuje jednak konwencja wergiliańska, a w scenie spotkania Mikołaja z Muzajosem kluczową rolę odgrywa ideologia zawarta w *Somnium Scipionis*. Radwan rozwija i przekształca myśl Cycerona (aspekt chrześcijański), prowadząc Radziwiłła do Hellady na Helikon, gdzie króluje poezja – źródło mądrości. Świadczą o tym już pierwsze słowa rozważanego tu fragmentu epickiego poematu, gdy na spotkanie z Mikołajem wychodzą święci poeci – wieszczowie uwieńczeni laurem, wspomniani wyżej „pii vates evincti tempora lauro”. Laur jest atrybutem wielu bóstw i muz (Klio), symbolem oczyszczenia i pokuty, w chrześcijańskiej symbolice oznacza m.in. nieśmiertelność¹². Widzimy tu także spacerujące łabędzie, których symboliki nie trzeba chyba wyjaśniać. Mądrość (*sapientia*) to cnota, która umożliwia bohaterowi właściwe wypełnianie jego najważniejszych obowiązków związanych z obroną ojczyzny i religii („prisca fides Domini”) oraz wartości moralnych, równie ważnych i dla

¹¹ Palemon (Publius Libon, Apollon) jest uważany za protoplastę rodu wielkich książąt litewskich. Historia przybycia Palemona na Litwę zawiera w sobie syntezę tradycji chrześcijańskiej i biblijnej z motywami antycznymi. Zob. A. V a s i l i a u s k a s, *Antyk i sarmatyzm, w: Kultura Wielkiego Księstwa Litewskiego. Analizy i obrazy*, oprac. V. Ališauskas, L. Jovaiša, M. Paknys, E. Raila, tł. P. Bukowiec, B. Kałęba, B. Piasecka, Kraków: Universitas 2011, s. 1-21

¹² Zob. W. K o p a l i ŋ s k i, *Wawrzyn (Laur)*, w: *Słownik symboli*, Warszawa: Rytm 2006, s. 448-450, s.v.

Scypiona. W poemacie Radwana źródłem tej mądrości jest właśnie poezja i dlatego chyba wysłał on swojego bohatera do siedziby muz, uchodzących za odwieczny autorytet poetycki, i Muzajosa, który łączy w sobie wszystkie przydatne tu funkcje: poety, proroka i kapłana.

Omówiony tu fragment eposu zawiera niezwykle dowartościowanie boskiej proveniencji poetyckiego natchnienia i poezji jako nauczycielki życia. Pogląd, że filozofii można się uczyć za pośrednictwem poezji, był znany już w antyku. Barokowy poeta Maciej Kazimierz Sarbiewski w swoim traktacie teoretycznym na temat poezji, zatytułowanym *De perfecta poesi sive Vergilius et Homerus* (1627), stawia niemalże na równi twórczość Boga i poety, kiedy pisze: „Sola [...] poesis per functiones suas proxime accedit ad praestantissimam omnium actionum creationem, quae est Dei propria” (ks. I, rozdz. 3). Wielka poezja ma w sobie tajemnicę i nieprzebrane pokłady znaczeń, z których część trafia do nas poza naszą świadomością. Można by tu przytaczać słowa jeszcze wielu innych autorów na temat roli i znaczenia poezji w życiu człowieka. Dla porządku przywołajmy tu jeszcze Cyncerona i jego obronę poety Archiasza.

Antyczną podstawę dla zawartej w omawianym fragmencie filozofii eschatologicznej stanowią, jak powiedziano, Platon, *Somnium Scipionis* Cyncerona oraz Wergiliusz. Koncepcja pouczenia młodego Mikołaja i pokazanie mu wizji jego przyszłych losów pochodzi od Cyncerona. Wizja cyncerońska z kolei ukształtowała obraz zawarty w szóstej księdze *Eneidy*, chociaż Anchizes jest typowym przedstawicielem epoki Augusta i to *gloria mundi*, ziemską chwałę jest przedmiotem jego prorocstwa. Nie oznacza to oczywiście, że problematyka związana ze szczęściem w niebie jest w *Eneidzie* nieobecna, dowodem na to, że tak nie jest, może być prorocstwo Jowisza z księgi I, gdzie, podobnie jak w wizji Scypiona, informacje o życiu pozagrobowym połączone zostały ze współczesną historią narodu rzymskiego. Radziwiłł został wyposażony przez poetę w najważniejsze i uniwersalne cechy Eneasza, którymi są *pietas* i *virtus*. Jego cierpienia to świadoma ofiara, świadcząca o głębi jego człowieczeństwa.

W koncepcji epickiej katabazy obranej przez Radwana główną bohaterką jest poezja, źródło mądrości i nauczycielka życia. To przede wszystkim dzięki niej bohater może osiągnąć doskonałość w każdej dziedzinie swojej życiowej działalności.

Jako ukoronowanie zawartych w tym artykule rozważań pragnę przywołać jeszcze jeden, niepodważalny chyba, jeśli chodzi o poezję, autorytet, jakim jest Cyprian Kamil Norwid, który w wierszu pt. *Do Bronisława Z.* pisze (w. 31-32):

Z rzeczy świata tego zostaną tylko dwie,
Dwie tylko: poezja i dobroć ... i więcej nic ...¹³

Według Norwida poezja jest źródłem poznania człowieka i chrześcijaństwa, jest jak człowiecza księga żywota. Tworzenie jej i przeżywanie to równocześnie dochodzenie do prawdy i dojrzewanie człowieka-poety i nas wszystkich, którzy mamy z nią kontakt. Poezja jest „czarodziejską zdrojów Mojżeszowych laską” – pisze Norwid w innym swoim wierszu pt. *Pióro*, przywołując na pamięć starotestamentowych poetów: Hioba, Salomona i wirtuoza harfy – Dawida. Poezja jest sakralna w wymiarze sprawczym, jest przedłużeniem boskiego tchnienia, wysławia prawdę utajoną w zbiorowej podświadomości.

BIBLIOGRAFIA

- Brahmer M.: Renesansowy mit poety-wieszczka, w: Księga pamiątkowa ku czci Stanisława Pigoń, Kraków: PAN 1961.
 Besala J.: Zygmunt Stary i Bona Sforza, Poznań: Zysk i S-ka 2012.
 Michałowska T.: Poetyka i poezja, Warszawa: PWN 1982.
 Norwid K.C.: Pisma wszystkie, t. II, Warszawa: PIW 1971.
 Sarnowska-Temierusz E.: Poetyka okresu renesansu. Antologia, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1982.
 Szczerbicka-Słęk L.: W kręgu Klio i Kaliope. Staropolska epika historyczna, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1973.

POETRY ARS DIVINA:
 MUSAEUS' PROPHETIC ORATION IN THE EPIC POEM *RADIVILIAS*
 BY JAN RADWAN

Summary

Heroic epic poem entitled *Radivilias sive de vita et moribus praeclarissime gestis immortalis memoriae illustrissimi principis Nicolai Radivili ... libri quattuor*, by Jan Radwan, was published in Vilnius in 1592.

The historical narration about the chief events connected with the Livonian War (1558-1582) when Poland and the Great Duchy of Lithuania were struggling against Ivan, the Terrible serves as a setting for a panegyric portrait of the main hero of the poem, Mikołaj Radziwiłł, the Red and his heroic deeds.

The author of *Radivilias* takes Radziwiłł to Helicon, place sacred to a succession of poetic memories, where he meets Musaeus. This part of the poem resembles Cicero's *Dream of Scipio*, but

¹³ C. Norwid, *Do Bronisława Z.*, w: tenże, *Pisma wszystkie*, t. II, Warszawa: PIW 1971, s. 238.

we can see an essential difference between these two texts (Cicero—dream, dead ancestors, rational justification, Radwan—mythological motif, legendary poet Musaeus and poetry as a source of wisdom). Radwan is very realistic. He does not dream about return of the Golden Age, but emphasises the fragility of earthly glory and concentrates his attention upon the only true life—the life after death.

This article aims at discussing Radwan's conception of the function of the Musaeus' prophecy in the whole context of the poem. The attention is being given also to a prophetic significance of poetry.

Summarised by Jolanta Malinowska

Słowa kluczowe: Jan Radwan, *Radivilias*, Muzajos, epos, poezja.

Key words: Jan Radwan, *Radivilias*, Muzaeus, epos, poetry.